

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2021/3

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ
NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY
TA'LIMOTLAR TARIXI

- 6 **ISMOILOV BEKJON SALHOVICH**
Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini
ta'minlashda xorijiy tajriba va milliy qonunchilikni
takomillashtirish istiqbollari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY
HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ.
MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 17 **ЭРГАШЕВ ИКРОМ АБДУРАСУЛОВИЧ**
Солиқ интизомини бузганлик учун
молиявий жавобгарлик
- 24 **БАБАДЖАНОВ АТАБЕК
ДАВРОНБЕКОВИЧ**
Маҳаллий давлат ҳокимияти вакиллик
органлари шаклланишида сиёсий партиялар
иштирокининг конституциявий-ҳуқуқий асослари

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI.
TADBIRKORLIK HUQUQI.
OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 33 **БОЗАРОВ САРДОР
СОХИБЖОНОВИЧ**
Стратегии и перспективы развития
искусственного интеллекта в мире и Республике
Узбекистан: сравнительный анализ
- 46 **УСМОНОВА МУНИСХОН
ЙЎЛДОШ ҚИЗИ**
Фуқаролик муносабатларида жисмоний
шахс иштирокининг нормал ҳолатини
таъминловчи юридик мезонлар тавсифи
- 54 **БАБАКУЛОВ ЗАФАР
КУРБОННАЗАРОВИЧ**
Киберсквоттинг – товар белгиларини
ноқонуний ўзлаштиришда янги хавф (илмий
ва амалий таҳлил)

12.00.04 – FUQAROLIK
PROTSESSUAL HUQUQI.
XO'JALIK PROTSESSUAL HUQUQI.
HAKAMLIK JARAYONI VA
MEDIATSIYA

12.00.05 – MEHNAT HUQUQI.
IJTIMOIY TA'MINOT HUQUQI

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI,
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLISH. KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

67 **САИДМАВЛОНОВА ГУЛАСАЛХОН
САИДАКРАМХОН КИЗИ**

Перспективы применения зарубежного
опыта правового регулирования
инвестиционных отношений в Республике
Узбекистан

77 **ҚУТЛИМУРАТОВ ФАРХАД ҚАЛБАЕВИЧ**

Қайта ташкил этилаётган юридик шахс
кредиторлари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш
механизмларининг умумий тавсифи

86 **ХУДОЙНАЗАРОВ ДАДАХОН АБАЗ ЎҒЛИ**

Низоларни судга қадар ҳал этиш усуллари:
миллий ва хорижий тажриба

93 **ХОЖАБЕКОВ МУФТУЛЛА
ЖОЛМУРЗА ЎҒЛИ**

МДХ мамлакатлари қонунчилиги мисолида
ўриндошлик асосида ишлашнинг қиёсий
таҳлили

103 **УРАЗАЛИЕВ МУРОД КОРАЕВИЧ**

Причины и условия преступлений,
связанных с наркоманией

112 **ТОШПУЛАТОВ АКРОМ ИКРОМОВИЧ**

Жиноят-ҳуқуқий принципларни тадқиқ
қилишда умумилмий методларнинг
қўлланилиши

121 **ДЖАЛИЛОВ ФУРКАТ ЗАКИРОВИЧ**

Давлат хизматчисининг қонунга ҳилоф
мулкий манфаатдорлиги билан боғлиқ
жиноятлар субъектига доир нормаларни
такомиллаштириш масалалари

- 127 **САГДУЛЛАЕВ ФАТХУЛЛА ШУКРУЛЛАЕВИЧ**
Ҳокимият ёки мансаб ваколати доирасидан
четга чиқиш учун жавобгарлик белгиловчи
жиноят қонунчилиги нормаларининг
ривожланиши тенденциялари
-

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

- 135 **ТАШЕВ АЗИЗБЕК ИБРАГИМОВИЧ**
Понятие и значение института отведения
несовершеннолетних от системы правосудия
-

13.00.02 – TA'LIM VA TARBIYA
NAZARIYASI VA METODIKASI
(SOHALAR BO'YICHA)

- 143 **JUMANIYOZOVA NURIYA AHMEDOVNA**
Tilshunoslikda yuridik diskurs o'rganilishi:
maqsad va vazifalari
-

UDC: 347.4(575.1)
ORCID: 0000-0002-8749-727X

ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИЛАЁТГАН ЮРИДИК ШАХС КРЕДИТОРЛАРИ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ УМУМИЙ ТАВСИФИ

Қутлымуратов Фарҳад Қалбаевич,
юридик фанлар номзоди, доцент,
Қорақалпоқ давлат университети мустақил изланувчиси
farxad_nukus@mail.ru

Аннотация. Юридик шахсларни қайта ташкил этишда унинг кредиторлари ҳуқуқларининг ҳимоя қилинганлиги ва манфаатларининг таъминланганлиги асосий масалалардан бири саналади. Чунки юридик шахснинг қайта ташкил этилиши, асосан, кредиторлар манфаатларига таъсир кўрсатади ва уларнинг ҳуқуқлари амал қилишини хавф остига қўяди. Шу сабабли қайта ташкил этиш жараёни бошланишидан олдин кредиторни хабардор қилишга нисбатан аниқ муддатларни белгилаш муҳимдир. Қолаверса, бу жараёнлар ҳақида кредиторни хабардор этишнинг одатдаги тартибига янгича қараш, қайта ташкил этиш бошланишидан хабардор бўлишдан кредиторнинг манфаатдорлигини ошириш, бунда хабардор қилишнинг оммавий тартибини жорий этиш долзарбдир. Қайта ташкил этиш жараёни бошланганидан ўз вақтида хабардор бўлган юридик шахснинг ўз қарздори бўлган юридик шахсга нисбатан талабларини қўйиш ва қайта ташкил этилган юридик шахс билан ҳуқуқий муносабатларни сақлаб қолиш имконияти мавжуд бўлади. Бу эса қонунчиликда кредитор ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг муҳим воситаси саналади.

Калит сўзлар: юридик шахс, кредитор, ҳуқуқлар, ҳимоя қилиш, қарздор, жавобгар, хабардор қилиш, жамият, иштирокчилар, муассислар.

МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ КРЕДИТОРОВ РЕОРГАНИЗУЕМОГО ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

Кутлымуратов Фарҳад Қалбаевич,
кандидат юридических наук, доцент, соискатель
Каракалпакского государственного университета

Аннотация. Одним из основных вопросов при реорганизации юридического лица является защита прав и интересов его кредиторов. Это связано с тем, что реорганизация юридического лица в основном затрагивает интересы кредиторов и ставит под угрозу осуществление их прав. По этой причине важно установить четкие сроки для уведомления кредитора до начала процесса реорганизации. Кроме того, необходимо пересмотреть обычный порядок информирования кредитора об этих процессах, повысить заинтересованность кредитора в информировании о начале реорганизации и ввести публичную процедуру уведомления. Юридическое лицо, которое было уведомлено во время процесса реорганизации, может подать иск против юридического лица, которому оно принадлежит, и поддерживать правовые отношения с реорганизованным юридическим лицом. Это важный инструмент в законодательстве для защиты прав кредиторов.

Ключевые слова: юридическое лицо, кредитор, права, защита, должник, ответчик, уведомление, общество, участники, учредители.

GENERAL DESCRIPTION OF THE PROTECTION MECHANISMS FOR THE RIGHTS OF CREDITORS OF THE REORGANIZED LEGAL ENTITY

Kutlimuratov Farkhad Kalbayevich,

Candidate of Sciences in Jurisprudence, Associate Professor, Applicant
Karakalpak State University

Abstract. *One of the main issues in the reorganization of legal entities is the protection of the rights and interests of its creditors. This is due to the fact that the reorganization of a legal entity mainly affects the interests of creditors and jeopardizes the exercise of their rights. For this reason, it is important to set clear deadlines for notifying the creditor before the reorganization process begins. In addition, it is necessary to reconsider the usual procedure for informing the creditor about these processes, to increase the creditor's interest in informing about the beginning of the reorganization, and to introduce a public procedure for notifying. A legal entity that has been notified during the reorganization process can sue the legal entity to which it belongs and maintain a legal relationship with the reorganized legal entity. This is an important tool in the legislation to protect the rights of creditors.*

Keywords: *legal entity, creditor, rights, defense, debtor, defendant, notification, society, participants, founders.*

Кириш

Юридик шахсининг қайта ташкил этилиши ҳар доим унга тегишли ҳуқуқ ва мажбуриятлар тақдири билан боғлиқ бўлади. Бу жараёнда иштирок этувчи субъектлар – қайта ташкил этилаётган юридик шахс ва унинг кредиторлари ўртасидаги ҳуқуқий муносабатлар алоҳида белгиланишни ҳамда тартибга солишни тақозо этади. Чунки юридик шахс ўз фаолияти давомида турли хилдаги шартномалар тузиш йўли билан фуқаролик муомаласида иштирок этади ҳамда деликтлар орқали зиммасига мажбурият олади ва мазкур мажбуриятлар бошқа шахслар учун ҳуқуқ ҳисобланади. Қолаверса, юридик шахсининг меҳнат муносабатларидан келиб чиқадиган мажбуриятлари ва оммавий-ҳуқуқий муносабатлар (солиқ, божхона, банк-молия)дан вужудга келадиган мажбуриятлари ҳам тегишли субъектлар учун ҳуқуқлар ҳосил қилади. Ана шу ҳуқуқ бор бўлган шахслар – кредиторлар ўз талабларини қонун ёки шартномада белгиланган шаклда ва тартибда қарздор юридик шахсга нисбатан қўйиши нормаль ва ҳуқуқ-тартибот учун йўл қўйиладиган ҳамда қабул қилинадиган ҳолат саналади. Бунинг учун эса юри-

дик шахс мавжуд бўлиши, фаолият юритиши ҳамда мол-мулк ёки мулкый ҳуқуқларга эга бўлиши лозим. Бироқ юридик шахс фаолияти ҳар доим кўнгилдагидек ва бир текис кечмаслиги мумкин ва бу ҳолат, ўз навбатида, унинг кредиторлари манфаатларига путур етказиши ёки ҳуқуқлари поймол бўлиш хавфи юзага келиши мумкин. Ушбу ҳолатлар, айниқса, юридик шахс тугатилаётган ёки қайта ташкил этилаётганда яққол намоён бўлади. Шу боис ушбу жараёнларда кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг алоҳида ҳуқуқий механизмларини назарда тутиш ва белгилаш муҳим аҳамият касб этади.

Умумий тартибга кўра, қайта ташкил этилаётган юридик шахсининг кредиторлари қайта ташкил этиш жараёнига сезиларли таъсир кўрсатиш ёки умуман таъсир кўрсатиш имкониятига эга бўлмайди. Бу эса муайян вазиятларда уларнинг қонуний манфаатларига путур етказилишига сабаб бўлиши мумкин ва бизнес ҳамда тадбиркорлик соҳасида ўзига хос долзарблик касб этади. Шубҳасиз, ушбу тоифа шахслар (кредиторлар) ҳуқуқларини ҳимоя қилиш компанияларни қайта ташкил этиш

жараёнларини тартибга солишда миллий қонунчиликнинг устувор масалаларидан саналади. Суд амалиётининг кўрсатишича, кўп ҳолатларда қайта ташкил этиш юзасидан низолашишнинг асоси айнан кредиторлар ҳуқуқларининг бузилиши ҳисобланадики, бу ҳол улар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоясининг паст даражасидан гувоҳлик беради. Суд амалиётида шаклланган нуқтаи назарга мувофиқ, юридик шахсни қайта ташкил этиш жараёнида кредиторлар таъсир доираси тегишли мажбуриятни бекор қилиш ёки бажариш ёхуд отказилган зарарни қоплашга бўлган ҳуқуқини амалга оширишга оид талаб қўйиш имконияти билан чекланади.

Айрим муаллифлар қайта ташкил этиш ва тугатиш жараёнларида кредиторлар ҳуқуқларининг таъминланганлиги ва ҳимояланганлиги индексининг тўртта кўрсаткичи мавжудлигини қайд этишади. Ушбу кўрсаткичлар сифатида қуйидагилар келтирилади: 1) кредитор қарздор – юридик шахс қайта ташкил этилиш учун ариза топширишига тўсқинлик қила олиш ва шу йўл билан ўз ҳуқуқларини таъминлай олиш имкониятига эгалиги; 2) тўловга қобилиятсизлик (банкротлик) жараёни бошланганидан кейин мажбурият таъминоти сифатида тақдим этилган қарздорнинг активларини ўз фойдасига мусодара қилиш талабини қўйиши мумкинлиги; 3) талаблари таъминланган кредитор бошқа кредиторларга қараганда юридик шахс қайта ташкил этилаётган ёки тугатилаётганда имтиёзли ҳуқуққа эгалиги; 4) юридик шахс раҳбариятидан фарқли равишда қайта ташкил этиш жараёнида унинг юридик шахсни бошқарадиган янги эгалари кредиторнинг талаблари учун жавобгар бўлиши [1].

Simon Deakin, Viviana Mollica, Prabirjit Sarkar каби муаллифлар “Кредитор ҳуқуқлари ҳимоясининг турлари: иқтисодий ривожланган мамлакатларда тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги қонунчилик

ислохотлари ва қарздорликнинг кенгайиши” [2] номли асарларида корпоратив тўловга қобилиятсизлик ҳолатида қонун кредитор ва қарздор – юридик шахс ўртасидаги муносабатларга таъсир кўрсатиши мумкин бўлган бошқа омиллар ва воситалар мавжудлигини ҳам таъкидлашади. Улар жумласига сармояга нисбатан минимал талабни белгилаш ва умумий маънода юридик шахс активлари барқарорлигини таъминлашга йўналтирилган сармояни қўллаб-қувватлаш қоидаларини ўрнатиш, юридик шахс органлари зиммасига кредиторлар олдидаги мажбуриятни бажаришга ундовчи қўшимча масъулиятни юклаш ҳамда судларга “корпоратив шахсият”нинг “пардасини кўтариш” имконини берадиган ҳамда кредитор талабларини бажаришдан бўйин товлашга йўл очиши мумкин бўлган корпоратив активлар бўлишининг олдини оладиган чоралар киради [3].

Кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг чораларини ишлаб чиқишда, бизнес алоқаларининг бир мамлакат ҳудуди ва қонунчилигидан четга чиқиши, бу, айниқса, инвестицияларнинг кириб келиши ва иқтисодий интеграциялашувнинг ривожланиши билан янада аҳамиятли бўлиши мумкинлигидан келиб чиқиш лозим. Бу ҳолатда турли ҳуқуқ тизимларида юридик шахслар қайта ташкил этиш жараёнида кредитор ҳуқуқларини ҳимоя қилишга нисбатан ёндашувларнинг умумий ва фарқли жиҳатларини аниқлаш муҳимдир. Албатта, қайта ташкил этиш жараёнида фақат ҳуқуқлари таъминланган кредиторларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш концепциясига таянилишининг ўзи етарли бўлмайди ва бунда кредиторларнинг ҳуқуқларини ҳимояловчи самарали механизмларни ишлаб чиқиш зарурдир [4]. Минимал сармоя (капитал) қоидаси фуқаролик ҳуқуқи амал қиладиган мамлакатларда анъанавий суръатда кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда фойдаланиб келинган ва айни пайтда қарздор – юридик шахснинг барча активларига нисбатан по-

сессор бўлмаган таъминотни олиш аввалдан инглиз ҳуқуқ амалиёти ҳисобланган ва умумий ҳуқуқ концепциясининг таъсири остида бўлган [5].

Франция Фуқаролик кодексидан келиб чиқадиган юрисдикцияда инглиз ҳуқуқи-га асосланганлиги ва банкротликни режалаштиришга эгилувчанлик берадиган “ҳисобга ўтказиш ва тижорат ишончи” концепциясини қабул қилишга шошилмаганлиги кўзга ташланади [6]. Асосий ва қарам (“она-қиз”) компаниялар ва корпоратив гуруҳлар ўртасидаги муносабат билан боғлиқ бўлган алоҳида юридик шахснинг тўловга қобилиятсизлиги тўсиқларини бартараф этиш йўли билан чекланган жавобгарликни инкор этиш АҚШда қўлланиладиган амалиёт ҳисобланади, бироқ бу Буюк Британияда бир қатор баҳсларни юзага келтиради [7] ва фуқаролик ҳуқуқи амал қиладиган мамлакатларда чекланган тарзда қўлланилади [8].

Дянков ва бошқаларнинг қайд этишича [9], 1970-йилларнинг охири ва 2000-йилларнинг ўрталаригача бўлган даврда корпоратив тўловга қобилиятсизлик ва қайта ташкил этиш тўғрисидаги қонунчиликда ўзгаришлар даври бўлган, бироқ бу даврда юридик шахсларни қайта ташкил этиш соҳасида МДХ давлатлари қонунчилиги шаклланишининг дастлабки босқичи кузатилгани ҳолда, қайта ташкил этишда кредитор ҳуқуқларининг ҳимоясида кучли ва ишончли механизмлар яратилмаганлиги кўзга ташланади. Хусусан, 2000-йилларнинг ўрталарида юридик шахсларнинг бекор бўлиши (қайта ташкил этиш ва тугатиш)га оид қонунчиликда тез-тез ўзгаришлар бўлиши тадбиркорлик фаолиятида халқаро алоқаларнинг кучайиши [10], иқтисодий интеграциялашув ва соҳага оид қонунчиликнинг бир хиллаштирилиши, қайта ташкил этишнинг кўпайиши (давлатга қарашли юридик шахсларнинг хусусий секторга ўтказилиши) ва тўловга қобилиятсизликдан юридик шахсларни чиқаришга бўлган ҳуқуқий механизмлар-

нинг яратилиши билан боғлиқдир [11]. Шунингдек, айрим мутахассислар бу даврдаги тўловга қобилиятсиз юридик шахсларни соғломлаштириш ва компанияларни тугатиш соҳасидаги ислохотлар юридик жиҳатдан сезиларли даражада мақбул бўлмаганлиги, фақатгина иқтисодий босим ва ижтимоий ҳамда сиёсий соҳадаги қадриятларнинг кучайишидан келиб чиққанлигини қайд этишади [12].

Бир қатор мамлакатларнинг банк тизими, хусусан, Россия Федерацияси Марказий банки мазкур даврдаги тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги қонунчиликнинг мураккаблигини кредитор ҳуқуқлари ҳимоясини баҳолашни уч мезонга бўлиш ва кредитор ҳуқуқларининг турли усуллари-ни ажратиш йўли билан кўрсатиб беради: қарздорларнинг назорат, кредит шартномалари ва тўловга қобилиятсизлик таомиллари. Қайта ташкил этиш ва тугатиш жараёнида кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш усулларида айнан ушбу мезонлар намоён бўлади [13].

1. Қарздор фаолияти устидан назорат. Қайта ташкил этиш жараёнларида кредитор ҳуқуқларини ҳимоя қилиш индексининг ушбу мезонига юридик шахс фаолиятига тўловга қобилиятсизлик хавфини камайтириш мақсадида қўлланиладиган чекловлар киради. Бунда асосий эътибор акциядорлар ва директорларнинг компанияни банкротлик учун заиф қилиб қўядиган ва кредиторларнинг компаниянинг барча активлари ёки уларнинг бир қисмига талабни қаратишдан маҳрум этадиган битимлар ва операцияларга қаратилади [14]. Шу билан бирга, мазкур мезон кредитор учун амалда очиқ ва самарали бўлган ҳуқуқий ҳимоя воситаларини ҳам назарда тутати. Шу сабабли кўплаб давлатларнинг фуқаролик қонунчилигида компанияларни ташкил этиш учун зарур бўлган минимал сармоя миқдори, компания сармоясига ҳавола орқали белгиланадиган дивидендларни тўлашни чеклаш, судларнинг

кредиторлар манфаатларини ҳимоя қилиш учун корпоратив пардани бартараф этиш ҳуқуқи, ҳуқуқлари таъминланмаган кредиторларни ҳимоя қилиш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган директорларни кредиторларнинг манфаатларини инобатга олиш мажбурияти ва директорларни ноқонуний савдо учун четлатиш йўли билан юридик шахс тўловга қобилиятсиз бўлганида, директорлар мажбуриятини оммавий бажаришга оид қоидалар ўз аксини топган. Ва ниҳоят, ушбу мезон тугатиш ва қайта ташкил этишнинг жамоавий тусини ҳимоя қилишга мўлжалланган бўлиб, унинг мақсади – бир хил ҳолатда бўлган кредиторларга нисбатан тенгликни таъминлаш [15] ва тўловга қобилиятсизлик ишлари бўйича ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш ҳисобланади [16].

2. Кредит шартномалари. Юридик шахсларни қайта ташкил этиш ва тугатиш жараёнида кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш индексининг ушбу мезони кредиторлар ўз манфаатларини ҳимоя қилишда фойдаланиладиган “ўзига ўзи ёрдам қилиш” механизмларининг мавжудлиги, амал қилиш ва қўлланилиш механизмларига тааллуқлидир. Бу механизмлар мажбуриятлар бажарилишини таъминлашнинг турли шакллари ва гаровдан фойдаланиш имкониятларини назарда тутувчи қонуний чораларни қамраб олади. Мазкур механизмлар жумласига ипотека, ўзгарувчан тўловлар, молиявий таъминот ва мулк ҳуқуқи титулини сақлаб қолиш қоидалари, кредиторлар манфаатларига риоя этилишини активларга банд солиш ва сотиш йўли билан таъминлаш киради. Кредитор талабларини тан олиш ва унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ҳамда қайта ташкил этиш жараёнида турли кредиторлар ҳуқуқларини мувофиқлаштиришда ҳам қарздор фаолиятини назорат қилиш муҳим аҳамиятга эгадир [17]. Бозорда янги ва мураккаб молиявий воситаларнинг пайдо бўлиши ҳамда мулкый талабларнинг

моҳияти чуқурлашуви қайта ташкил этиш жараёнларида кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда қарздор битимлари ва операцияларини назорат қилишнинг янги механизмлари яратилиши ва жорий этилиши заруратини чуқурлаштиради [18].

3. Банкротлик таомиллари. Ушбу мезон корпоратив қайта ташкил этиш ва тугатиш тартибга солувчи таомилларга тааллуқлидир. Бу акциядорлар ва директорлар томонидан қайта ташкил этиш ва тугатиш тўғрисида иш қўзғатишга, қайта ташкил этиш жараёнларидаги кредиторлар талабларининг мазмуни ва таъсир доирасига, кредитор кўп бўлган ҳолларда улардан биттаси томонидан талабларни билдириш асослари ва тартибига оид қоидаларга тааллуқлидир.

Кредитор ҳуқуқларини ҳимоя қилувчи қонунлар саноат ривожланишининг турли йўллари, шунингдек, қонунларни тайёрлаш усули ва ишбилармонлик муҳити ўзгаришларига суд ва қонунчилик чораларининг аҳамиятини белгилаб берадиган сиёсий қадриятлар ва ҳуқуқий маданият таъсирини ифодалайди [19]. Тўловга қобилиятсизлик тартиботи қарзни жамоавий ундириш воситаси сифатида қаралганда, бу тартиботнинг мақсади қоидага кўра кредиторлар мулкый имкониятини максимал таъминлаш нуқтаи назаридан белгиланади [20]. Бироқ турли мамлакатлар, шунингдек, бир мамлакатнинг турли даврларда қабул қилинган тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги қонунлари асосида кенг шартномавий ёндашувлар [21] ва жамоавий талқинларни [22] қамраб оладиган бошқа қадриятларни ҳам аниқлаш мумкин. Юрисдикциялар турли тезликда ўзгаради [23] ва фақат “мавҳумлик даврида” [24] тезкор таъсир қила оладиганлари бошқалари учун намуна бўлиши мумкин. Кредит инқирозлари, корпоратив жанжаллар, кредит бозоридаги стагнация, глобал ёки ҳудудий рецессия ва муайян корпоратив тармоқдаги инқирозлар – қо-

нунчиликдаги ўзгаришларни келтириб чиқарувчи омиллар саналади. Бугунги кунда эса булар жумласига COVID-19 пандемияси ҳам қўшилди.

Шу жиҳатдан қараганда, юридик шахсни қайта ташкил этиш ва тугатиш жараёниларида кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг самарали тизимини қонунчиликда белгилаш, аввало, мавжуд ижтимоий-иқтисодий ҳолатдан келиб чиқиши лозим. Бунда асосий эътибор кредитор талабларининг реал тусдалиги, қайта ташкил этиш ҳужжатлари (тақсимлаш баланси ва топшириш ҳужжати)да ҳуқуқ ва мажбуриятларнинг тақсимооти, қайта ташкил этиш таомилларига риоя этилганлигига қаратилиши зарур. Шунингдек, қайта ташкил этиш тартиботи ва усулларини амалга ошириш жараёниларида кредиторнинг иштирокини таъминлаш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Қайта ташкил этиш босқичида бўлган юридик шахс кредиторларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш билан боғлиқ масалаларни ҳуқуқий тартибга солишда қонунчиликда уч турдаги кафолатлар белгиланганлиги ҳам бу ўринда назарда тутилиши зарур. Ушбу кафолатлардан биринчиси кредиторларни қарздор – юридик шахсни қайта ташкил этиш бошланганлигидан хабардор қилиш механизмнинг ўрнатилиши ҳисобланади. Бу қоида Фуқаролик кодексининг 42-моддаси биринчи қисмидан англашилади. Унда белгиланишича, муассислар ёки тегишли ваколатга эга орган юридик шахсни қайта ташкил этиш ҳақида кредиторларни ёзма хабардор қилиши лозим.

Мазкур нормада келтирилган қоидадан мутахассислар иккита шартни ажратишади. Биринчидан, кредиторларнинг ёзма равишда хабардор қилиниши ва иккинчидан, хабарнома юридик шахснинг ўзи томонидан эмас, унинг муассислари ёки бу ҳақда қарор қабул қилган орган томонидан юборилишини кўрсатишади [25].

Айни пайтда қайта ташкил этиш хусу-

сида кредиторларни хабардор қилишга оид мазкур норманинг муайян камчиликлари мавжудлиги ҳам бир қатор мутахассислар томонидан қайд этилади. Уларнинг фикрича, бу вазиятда хабардор қилишнинг аниқ муддатлари ҳамда тартиби белгиланмаган.

ФКдан фарқли равишда бир қатор қонунларда қайта ташкил этиш ҳақида кредиторларни хабардор қилиш муддатлари аниқ белгиланган. Жумладан, “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуннинг 92-моддасида хабардор қилиш бўйича қайта ташкил этиш усулларининг турларидан келиб чиқиб 30 ва 60 кунлик муддатлар белгиланган.

Айрим давлатларда хабардор қилишнинг дастлаб қабул қилинган анъанавий тартибининг камчиликлари аниқлаштирилиб [26], қайта ташкил этилаётган юридик шахснинг кредиторларни хабардор қилиш бўйича самарали тартиби яратилган. Хусусан, 2008 йилдан бошлаб Россия Федерациясида қайта ташкил этишда оммавий хабардор қилиш тўғрисидаги янги қоида жорий этилди. Унга кўра, юридик шахсни қайта ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилган ваколатли орган юридик шахсларни рўйхатдан ўтказувчи органга қайта ташкил этиш таомиллари бошланганлиги тўғрисида хабар беришга мажбур ҳисобланади. Олинган хабар ушбу орган томонидан юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига юридик шахс қайта ташкил этиш жараёнида эканлиги тўғрисидаги ёзувни киритиш учун асос бўлади. Шундан сўнг қайта ташкил этиш тўғрисидаги хабар бир ойда икки марта оммавий ахборот воситаларида эълон қилиниши лозим.

Мутахассисларнинг фикрича, мазкур ўзгартириш бир вақтнинг ўзида бир нечта вазифаларни ҳал қилиш мақсадини кўзлаган бўлсада, бироқ, биринчи навбатда, нафақат юридик шахснинг амалдаги, балки

истикболдаги кредиторларини хабардор қилиш кафолатини таъминлашни назарда тутди [27].

Шу билан бирга, мазкур қонун киритар экан, қонун чиқарувчи кредиторда юридик шахсни қайта ташкил этиш тўғрисидаги хабарнинг мавжуд бўлмаслиги хавфини айнан унинг зиммасига ўтказди. Бунда корпорация ходимларининг ўз иш кунини контрагентларга нисбатан қайта ташкил этиш таомиллари бошланиши мумкинлиги ҳақидаги хабарни текширишдан бошлашлари мантиқсиз кўринади. Лекин қонун чиқарувчи томонидан шакллантирилган қоида зарурий ахборот йўқлиги хавфини камайтириш мақсадида бундай текшириш ҳар кунини ўтказишни тақозо этади. Шунга қарамасдан юридик адабиётларда ушбу қоидага нисбатан салбий муносабат билдирилган ҳолатлар мавжуд [28].

Фикримизча, қайта ташкил этилаётган юридик шахснинг кредиторлари ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг хабардор қилиш тартибидан кредиторларнинг манфаатдорлигини белгилаш бир қадар инсофли эгалловчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш имконини беради. Бунда кредиторнинг доимий суръатда ўз контрагентларининг ҳолатини кузатиб бориши, уларга нисбатан қайта ташкил этиш жараёни бошланганда, талабларини билдиришидан, аввало, кредиторнинг ўзи манфаатдор бўлиши, кейинчалик улар томонидан қайта ташкил этишга оид қарорлар ва битимларни ҳақиқий эмас деб топиш ҳамда бекор қилишга оид даъвосини рад этиш имконини беради. Бундай тартиб айни пайтда қайта ташкил этиш оқибатида янгидан юзага келган юридик шахс ёки қўшиб олган юридик шахс манфаатларини ҳимоя қилишни таъминлайди.

Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 6 декабрдаги 310-II-сон “Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида”ги қонунининг 49-моддаси олтинчи қисмида қайта ташкил этилиш

бошланишидан ўттиз кун олдин кредиторларни хабардор қилиш лозимлиги назарда тутилган. Бироқ бунда хабардор қилиш бурчи ФКнинг 52-моддасидан фарқли равишда юридик шахснинг иштирокчилари ёки қайта ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилган органга эмас, балки жамиятнинг ўзига юклатилган.

Қонунчиликда юридик шахсларни қайта ташкил этишда кредиторларни хабардор қилиш тартиби ва муддатларига нисбатан турли хилдаги ёндашувларнинг белгиланиши, ўз навбатида, мазкур жараёни ҳуқуқий тартибга солиш ҳамда фуқаролик-ҳуқуқий муносабат иштирокчиларининг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашга салбий таъсир кўрсатади. Шу сабабли ФКда юридик шахсни қайта ташкил этишда кредиторга хабар бериш мажбурияти юкланган шахсни аниқлаштириш, хабардор қилишнинг оммавий тартибини назарда тутиш ҳамда муддатларини аниқ белгилаш лозим. Кредиторларни қайта ташкил этиш жараёни бошланганидан хабардор қилишнинг оммавий тартибини ўрнатишда айни пайтда кредиторлар томонидан ўз контрагентлари ҳолатини мониторинг қилиб бориш, бу ҳақдаги маълумотлар эълон қилинадиган оммавий ахборот воситаларининг Интернет сайтлари ёки телеграмм каналларига уланиши лозимлиги англашилади. Бундай амалиёт қайта ташкил этилаётган юридик шахс учун ҳам, бу ҳақда қарор қабул қилган орган учун ҳам, кредитор учун ҳам фойдали ва мақбул ҳисобланади. Юридик шахсларнинг барча ташкилий-ҳуқуқий шакллари қайта ташкил этишда кредиторларни хабардор қилиш муддатларига оид қоидаларнинг ФКда аниқ ифодаланиши турли хилдаги талқин ва тушунмовчиликларни бартараф этади.

Хулоса сифатида айтганда, юридик шахсни қайта ташкил этишда кредитор ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг механизмларини такомиллаштиришда хабардор қилиш субъектлари, тартиби ва муддатларини аниқлаштириш мақсадга мувофиқдир.

REFERENCES

1. La Porta R, Lopez-de-Silanes F, Shleifer A, Vishny R. Law and Finance. *Journal of Political Economy*, 1998, no. 106, pp. 1113–1155.
2. Deakin S., Mollica V., Sarkar P. Varieties of creditor protection: insolvency law reform and credit expansion in developed market economies. *Socio-Economic Review*, vol. 15, Issue 2, April 2017, pp. 359–384. <https://doi.org/10.1093/ser/mww005/>.
3. Finch V. The Dynamics of Insolvency Law: Three Models of Reforms'. *Law and Financial Markets Review*, 2009, no. 3, pp. 438–445.
4. Deakin S., Mollica V., Sarkar P. Varieties of creditor protection: insolvency law reform and credit expansion in developed market economies. *Socio-Economic Review*, 2017, April, vol. 15, issue 2, pp. 359–384. DOI: <https://doi.org/10.1093/ser/mww005/>.
5. Wood P. *The Law and Practice of International Finance*, London, Sweet & Maxwell, 2008.
6. Wood P. *Maps of the World Financial Law*, London, Allen & Overy, 1997.
7. Miller S. Piercing the Corporate Veil among Affiliated Companies in the European Community and in the US: A Comparative Analysis of US, German and UK Veil-piercing Approaches', *American Business Law Journal*, 1998, no. 36, pp. 73–149.
8. Thompson R. Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study', *Cornell Law Review*, 1991, no. 76, pp. 1036–1074.
9. Djankov S., McLiesh C., Shleifer A. Private Credit in 129 Countries. *Journal of Financial Economics*, 2007, no. 84, pp. 299–329.
10. Westbrook J. The Control of Wealth in Bankruptcy. *Texas Law Review*, 2004, no. 82, pp. 795–855.
11. Belcher C. *Corporate Rescue: A Conceptual Approach to Insolvency Law*, London, Sweet & Maxwell, 1997.
12. Uttamchandani M. Insolvency Law and Practice in Europe's Transition Economies. *Journal of International Banking and Financial Law*, 2004, no. 11, pp. 452–456.
13. Armour J., Deakin S., Sarkar P., Siems M., Singh A. Shareholder Protection and Stock Market Development: An Empirical Test of the Legal Origins Hypothesis'. *Journal of Empirical Legal Studies*, 2009, no. 6, pp. 343–380.
14. Armour J., Bennett H. *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency*. Oxford, Hart, 2003.
15. McCormack G. Swelling Corporate Assets: Changing What Is on the Menu'. *Journal of Corporate Law Studies*, 2006, no. 6, pp. 39–69.
16. Mevorach I. Transaction Avoidance in Bankruptcy of Corporate Groups. *European Company and Financial Law Review*, 2011, no. 8, pp. 235–258.
17. Goode R. *Principles of Corporate Insolvency Law*. London, Sweet & Maxwell, 2011.
18. Jackson T. Bankruptcy, Non-bankruptcy, Entitlements, and the Creditors' Bargain. *Yale Law Journal*, 1982, no. 91, pp. 857–907.
19. Schillig M. Corporate Insolvency Law in the Twenty-First Century: State Imposed or Market Based? *Journal of Corporate Law Studies*, 2014, no. 14, pp. 1–38.
20. Jackson T. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1986.
21. Korobkin D. Contractarianism and the Normative Foundations of Bankruptcy Law, *Texas Law Review*, 1993, no. 71, p. 541.
22. Warren E. Bankruptcy Policy, *University of Chicago Law Review*, 1987, 54, 775.; Gross K. Taking Community Interests into Account in Bankruptcy: An Essay', *Washington University Law Quarterly*, 1994, no. 72, pp. 1031–1048.
23. Elliott M. Is the Harmonisation of Laws a Practical Solution to the Problems of Cross-border Insolvency? *Corporate Rescue and Insolvency Journal*, 2000, no. 16, p. 116.
24. Finch V. The Dynamics of Insolvency Law: Three Models of Reforms. *Law and Financial Markets Review*, 2009, no. 3, pp. 438–445.

25. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga sharh. 1-jild [Review of the Civil Code of the Republic of Uzbekistan]. Vol. 1. Available at: / <https://www.osce.org/uz/uzbekistan/74875>; <https://www.osce.org/uz/uzbekistan/74875/>.

26. Agapova O.I. Zashhita prav kreditorov pri reorganizacii juridicheskikh lic: dis. kand.jurid. nauk [Protection of the rights of creditors during the reorganization of legal entities: dissertation of the candidate of legal sciences]. Moscow, 2007, pp. 77, 87.

27. Beljalova A.M. Mehanizm zashhity prav kreditorov reorganizuemogo juridicheskogo lica. [A mechanism for protecting the rights of creditors of a reorganized legal entity]. Probely v rossijskom zakonodatel'stve – Gaps in Russian legislation, 2018, no. 7, p. 44.

28. Galazova Z.V. Institut reorganizacii juridicheskogo lica. Diss. kand. jurid. nauk [Institute for the reorganization of a legal entity. Dissertation of the candidate of legal sciences]. Moscow, 2005, p. 152.

29. Karlin A.A. Reorganizacija akcionernogo obshhestva. Avtoref. dis. kand. jurid. nauk [Reorganization of a joint-stock company. Abstract of the dissertation of the candidate of legal sciences]. Moscow, 2004, p. 131.

30. Methods of liquidation of legal entities and civil law problems of their application: abstract of the dissertation of the candidate of legal sciences. Tashkent, 2008, 18 p.